

Tudós elmék szerepe a hazai jogi tudományosság kifejlődésében

Az utóbbi negyedszázad folyamán két nagy történelmi évforduló hívta magára a jogi tudományok művelőinek figyelmét. Ilyenként tartjuk számon a nagyszombati alapítású Magyar Universitas Jog- és Államtudományi Faculásának a három és negyedszázados évfordulóját, illetve az Eötvös Lóránd Tudományegyetem fennállásának a 350 éves jubileumát. Hazai kultúrhistóriánk eme kiemelkedő jelzőkövei – miként ismeretes – gyakran szólásra bírták a jogtudományok képviselőit, a jogi historizmus fejlődéstörténetének a módszeres áttekintését pedig kifejezetten ösztönözték. Az idevágó kutatások nagy gyakorisággal támaszkodnak az Eckhart-életmű számos alkotóelemére, Eckhart Ferenc 1936-os kartörténeti szintézisét^[1] pedig nem egyszerűen kézikönyvként idézik. Még a kapcsolódó művelődéstörténeti vizsgálódások is^[2] ilyenként idézik fel az időközben megritkult kultúr-históriai értékeink utókorra való átmentését, miután ez az alkotás számos vonatkozásban olyan történelmi kútfőkre támaszkodott, amelyek az időközben lezajlott viharos átalakulások martalékaivá lettek. Nem véletlen tehát, hogy a hazai állam- és jogtudományok újkori és legújabbkori történelmét vizsgáló kutatásaink^[3] legfrissebb eredményei is közvetlenül tapadnak Eckhart Ferencnek az egyetem fennállása 300 éves évfordulója (1936) alkalmával megjelent, ma már valóban forrásértékű munkájához.

Két jelentős felismerés ösztönözte és egyben gazdagította ezt a törekvést, miután a megalapozatlan (tudománytalan) előítéletek feloldására, illetve a magyar jogi gondolkodás haladó hagyományainak a feltárására való törekvés egyaránt a témakör sokoldalú vizsgálatát igényelte. Egyik oldalról nyilvánvalóvá vált, hogy *a jogi tudományosság hazánkban* immár több évszázadra visszavezethetően *szerves alkotóeleme a közgondolkodásnak*, és ilyen értelemben a módszeres jogtörténetírás kezdeteit is nyomon követhetjük a 17. század utolsó harmadába visszanyúlva. Másrésztől elvitathatatlanul indokoltnak tűnt, hogy a letűnt különféle eszmeáramlatok hatásának útvesztőit a maga valóságában fel kell tárni ahhoz, hogy a mindenkor közgondolkodást formáló magyar jogi tudományosság időtálló eredményei szervesen integrálhatók legyenek a modern jogtörténet-tudomány világképébe. Innen van az, hogy vizsgálódásaink messze az újkor századaiba visszanyúlhatnak anélkül, hogy egyfajta egyedülvaló, netán idealizálható képet akaránk festeni a magyar jogi kultúra történetéről.

[1] Ld. A Jog- és Államtudományi Kar története 1667-1935. A királyi magyar Pázmány Péter Tudományegyetem története, II. köt. Bp. 1936.

[2] Ld. Sinkovics, 1985, 27-58., Vö. Ladányi, 1976, 245-260. alapján.

[3] Ld. Horváth, 1986, 428., ill. Sinkovics, 1970, 760.

A magyar jogi historizmus fejlődését vizsgálva magalapozottnak tűnik tehát az a törekvés is, amikor a hazai jogtörténetírás aktív képviselői egyre gyakrabban vállalják a különös munkai igényességgel járó tudománytörténeti vizsgálódásokat.^[4] Nem egy ezek sorából a szorosabb értelemben vett tudománytörténeti összefüggések jelenkoráig vezet el a figyelmet.^[5] A felidézettek alapján mondhatjuk viszont, hogy a magyar jogi tudományosság előrehaladásának valóban az újkor századaiba visszanyúló előzményei vannak,^[6] érthető tehát, hogy a modern jogtudomány növekvő érdeklődést tanúsít egészében a magyar jogi historizmus újkori történelme iránt.^[7] Így van az például, hogy a magyar jogi historizmus fejlődését koncentráltan kifejező jogtörténet tudományról lassan átfogó tudomány-történeti képet tudunk alkotni.^[8] Ilyen értelemben a modern jogtudományok kifejlődését megelőző tudományos irányzatok és iskolák legmarkánsabb típusjegyeit is módszeresen láttatni tudjuk. Mindezek alapján mondjuk, hogy hazánkban a polgári jellegű jogi tudományosság egész történelmi korszakát kíséri egy szakadatlanul változó, a különböző irányzataiban gyakran egymást is keresztező, historikus jogtudomány, amelynek legmarkánsabb összetevői esetenként a politikai kameralizmushoz, a felvilágosodás eszméihez, a magyar reformkor nemesi, illetve polgári liberális gondolkodásához, az ébredő (jobbára romantikus) nacionalista, illetve az ún. történeti jogi szemlélethez tapadnak. A kifejlett módszeres katedra-jogtudományt azonban már a történeti-jogi iskola másod- és harmadvirágzása, a pozitívizmus, az ún. retrospektív modernizálás,^[9] illetve a szellemtörténet tanai orientálták.

Közismert, hogy a polgári szabadság fejlődésének a reneszánsz kori Olaszországban, majd a felvilágosodás korabeli Franciaországban jelentkező kezdeti formáival szinte egy időben jelentkeztek a történetírás tudományosságának az első csírái.^[10] A középkori egyetemalapítások töredékes kútfői azonban megbízható támpontokat sem adnak arra, hogy hazánk az egyetemi-jogi művelődés alkalmas intézményeivel rendelkezett volna a reneszánsz, illetve a humanizmus korszakában. A „fény századában” viszont már a magyar jogi historizmust megalapozó törekvések jelentkeztek pl. a *politikai kameralizmus*, az *udvari közjogtörténetírás*, illetve a különböző *leíró államstatisztikai tanítások*^[11] formájában.

[4] Bónis György, Degré Alajos, Csizmadia Andor, Kovács Kálmán, Pólay Elemér, Stipta István, Both Ödön, Nagyné Szegvári Katalin és mások idevágó részletkutatásai képezik ezt a témánkhoz kapcsolódó historiográfiai fondot. Vö. Csizmadia, 1972, 28–51.

[5] Ld. pl. Kovács Kálmán, 1969, 55–76., Bónis, 1970, 559–570.; Bónis, 1971, 475–485. Hasonlóan Nagyné Szegvári, 1975, 127. stb.

[6] Miként találóan mondja Földesi, 1971, 263.

[7] „Alig támad fel ugyanis az emberben az érdeklődés a társadalmi fejlődés tényeinek a tanulmányozása iránt, amikor is (szinte ezzel egy időben) egy másik érdeklődés is hatalmába keríti, megkísérel feltárni azokat a körülményeket, amelyek között a történelmi megismerés lehetséges”, ld. Kulcsár, 1962, 350–351.

[8] Ld. A felidézett kézikönyv (Magyar állam- és jogtörténet, 1972.) tudománytörténeti prológusa, ill. az újabb Magyar jogtörténet tankönyv (1997) adatai alapján.

[9] Vagyis a századforduló éveiben újjáéledő „nemzeties irány”, ld. alább.

[10] A találó megállapítást ld. Lederer, 1969, 6.

[11] Ld. e sorok írójától: Horváth, 1978, 265–266.

Valójában a jogi fakultással kiegészült Magyar Egyetem első saeculuma pl. ab ovo szorosan összefonódott a magyar jogi tudományosság fejlődésével. Nem lehet megfelelkezni ugyanis arról, hogy a hazai protestáns szellemi központok (Gyulafehérvár, Sárospatak, Debrecen, Pápa stb.) által élesztett történetkritika ösztökélte az ellenreformáció megalapozóit a nagyszombati egyetem mielőbbi kiépítésére. Így az 1635-ben alapított nagyszombati főiskola csak egy emberöltőn át maradt csonka. A protestáns iskoláztatás visszaszorítása és még inkább a kálvinista prédikátorok által kifejlesztett államelméleti-jogi tudományosság jelenléte sürgette ugyanis a jezsuita egyetem jogi fakultással történő kiegészítését. A kettős (1642, 1665) alapítvány végrehajtói tehát az alapító oklevél keltezésével (1667. január 2.) szinte egyidejűleg (1667. január 16.) a prelegálás megkezdésére kötelezték a kart.

Már Pauler felfigyelt arra, hogy ez a lépés nem kevesebbet követelt meg az Egyetem Jogi Fakultásától, mint amit a protestáns államelméleti-jogi tudományosság is nyújtott a hazai humanista szellemi hagyatékokból kiindulva. Baranyai Decsi (Csimor) János 1593-ban Kolozsvárott megjelent *Syntagma institutionum juris imperialis ac Hungarici* című műve pl. a magyar (nemesi) magánjognak (és perjognak) az institúciók rendszerében való feldolgozását, illetve a hézagoknak a „római jog szabályaival történő kitöltését” képviselte.^[12] Kitionich János munkássága a 17. században, illetve a sokat hányattatott és végül a katolikus hitre visszatért Otrokoci Ferenc életműve^[13] hasonlóan a magyar jog (a *ius patrium*) római és kánonjogi megalapozottságát akarta elérni és ez a nemes törekvés a hazai protestáns államelméleti-jogi tudományosságot valóban összekapcsolta a humanisták törekvéseivel. Zsámboky pl. Baranyai Decsi Jánossal közel egyidejűleg csatolta a *Tripartitum* bécsi kiadásához (1581) a *Digesta* egyes fejezeteit „*Regulae iuris antiqui*” címmel,^[14] hogy a *ius patrium* hézagait kitöltse. A magyar jogi gondolkodás tehát az újkorba átlépve a társadalmi haladás mellett állt, amikor a *ius patrium*nak a császári (római) joggal, illetve a kánonjoggal történő összevetése és kiegészítése által a kontinentális jogokhoz történő felzárkózást hirdetett.

Ez hatott a jezsuita egyetem jogi fakultásának megalapítóira is, így a Nagyszombati Egyetem Jogi Karának alapító levele a hazai jognak a császári (római) joggal és kánonjoggal (*cum iure caesareo et canonico*) való összevetését egyenesen előírta a Fakultás tanárainak.^[15] Ezt fejezi ki Vécsey Tamás, amidőn a Nagyszombati Egyetem Jogi Fakultásának hivatására visszautalva a hazai jog korszerű szintre emelését konstatálja.^[16] A hazai jog tanítása (tehát) élen járt a korabeli Európában, vagy legalábbis egy korszerű szint elérésére való törekvésben fogant a magyar jog tudományává válása.

[12] Ld. Kulcsár, 1982, 20. Vö. Zlinszky Jánosnak a magyar Jogász Szövetség Jogtörténeti Szakosztályában elhangzott Decsi János munkássága c. előadása (1971. II. 8.) nyomán.

[13] A *Breve specimen introductionis in iurisprudentiae methodicam. Una cum annexa suis locis succincta iuris canonici collatione cum iure civili* (Nagyszombat, 1699), ill. az ennek függelékeként ismert *Experimentum reductionis iuris Hungarici ad suos fontes in aliquot exemplis*. Ld. Eckhart, 1936, 25. Vö. Pauler, 1880, 42.

[14] Ami később a *Corpus Iuris Hungarici* 1682. évi kiadásába is bekerült.

[15] Ld. Fejér, 1835, 25. Vö. Pauler, 1880, 23–24.

[16] Vécsey, 1896. 97.

Tény, hogy a Jogi Fakultással kiegészült (1667) Magyar Egyetem a 17. század utolsó harmadától szinte folyamatosan gondoskodott már a jus patrium oktatásáról. A mostoha történelmi körülmények között természetesen a magyar jog katedrájára kinevezettek^[17] gyakorta megelégedni kényszerültek a magyar (nemesi) szokásjog (a Tripartitum) pusztá prelegálásával, illetve kommentálásával, egyesekről pedig kifejezetten az az ítélet maradt ránk, hogy a Hármaskönyv szövegét recitálták csupán. Az elsők között ismert Koller Ferenc, a neves tudós hírében álló Bencsik Mihály és a már felemlített Otrokocsi Ferenc működéséhez viszont már a 17. század végén igen figyelemreméltó eredmények tapadtak.

A Nagyszombati Egyetem első évszázadáról csak töredékes ismeretekkel, illetve azokkal a korai egyetemtörténeti vizsgálódásokkal (Csery József, Fejér György, Pauler Tivadar, Eckhart Ferenc) rendelkezünk, amelyek még eredeti forrásokon nyugszanak. Ma már viszont ezek a történelmi kútfők is csak hézagosan rekonstruálhatók. Annyi mégis megnyugtatóan mondható,^[18] hogy a jus patrium felidézett főbb képviselői tették először vonzóvá a magyar egyetemet a 17–18. század fordulóján. Jó példa erre már Koller is, aki a magyar nemesi jog ismeretanyagát (Introductio in ius consuetudinarium) perjogi anyaggal (Methodus processualis) egészítette ki, hogy nagyszámú hallgatóságát a patvarián (ügyvédségben) szerzett tapasztalatokkal is felvértezze.^[19] A kortárs Bencsik Mihályról pedig jól tudjuk, hogy nem csak a hazai (anyag- és eljárási) jog tudományos rendszerezőjeként,^[20] hanem a rendek szolgálatában fogant közjogi természetű ismeretek rögzítésén túl a magyar büntetőjogi kodifikációs törekvések egyik legkorábbi képviselőjeként is megbízható ismeretekre tettünk szert.^[21] A magyar (nemesi) jog (a Decretum Generale) pusztá prelegálásától messze előbbre juthatott tehát a tudomány az Egyetem falai között és ezt a Karon csak egészen rövid ideig tanító Otrokocsi Ferenc is bizonyíthatja, aki az alapítólevél szellemének megfelelően, a jus patrium rendszerbe foglalt ismeretanyagát valóban összehasonlította^[22] a császári (római) jog, illetve a kánonjog szabályaival, ezáltal akarva bizonyítani^[23] a jus patrium római és kánonjogi megalapozottságát.

Van tehát némi támpontunk arra, hogy az alapítók nemes elhatározása nyomán az 1672-től közel egy évszázadon át szinte folyamatosan prelegált jus patrium anyagában a hazai (történelmi) jog módszeres vizsgálatának egyik életképes előképét vélelmezzük. Szó sincs természetesen arról, hogy a történelmi jog módszeres vizsgálatában már a modern jogtudomány eredőit lehetne feltételezni.^[24]

[17] Pl. 1672-től Dornikovics Mihály győri kanonok, 1679-től Jankovics Ignác és főként a következő században működő Matlekovics Ignác (1729-től), Klósz Pál (1734-től), ill. az 1735-től kinevezést nyert Kregár István László stb.

[18] És az Egyetemi Könyvtár kéziratárának a töredékes anyaga alapján is nyomon követhető.

[19] Ld. az Egyetemi Könyvtár kéziratára. Manuscriptum (Ms) B. 93., 269. p. alapján

[20] Ld. Az elsőként alkalmazott nyilvános vitatkozások (Conclusiones) alapján Eckhart, 1936, 11–15.

[21] Ld. Eckhart, 1936, 14. p. Vö. Bónis, 1934, Bónis, 1935, 31–36.

[22] Komparálta. Ezért is mondjuk újabban, hogy az összehasonlító jogi historizmus gyökerei nálunk a felidézett történelmi körülményekhez vezetnek vissza, ld. Horváth, 1974, 358.

[23] Vagy talán éppen annak szükségessége iránt a figyelmet felkelteni.

[24] Ld. Horváth, 1974, 26–27.

A jus patrium képviselőinek sajátos szerepét jelzi továbbá az a tény, hogy a Magyar Universitas első saeculumára szélesebb értelemben is kapcsolatba került ezzel a jogi tudományossággal. A Jogi Karon működő kanonisták pl. közel azonos módon kapcsolatba kerültek a történeti (nemesi) jogból fakadó historizmussal, sőt, némelyikük igen jelentős szolgálatot is tett a jus patrium alapvető forrásaiban az összegyűjtésében, illetve az így feltárt ismeretanyag rendszerezésében. Az Egyetemi Nyomda élén álló Szentiványi Márton pl. már a 17. század végén bekapcsolódott a régi magyar jogemlékek közreadásába, sőt, ő volt az, aki elsőként nevezte az általa ismét teljesnek hitt gyűjteményt Corpus Juris (Hungarici) seu decretum generale-nak.^[25] Az egyházjog történetét alapozó Markovics Mátyás és a „magyar jog művelésében rést törőleg” fellépő Szegedy János kánonjogi professzor munkásságában^[26] pedig a korabeli magyar jog megismerésének a kútfőit kell látnunk.

Különösen **Szegedy János** életműve mutatott fel a kor színvonalát meghaladó történeti-jogi ismereteket, aki a magyar jogi gondolkodás szembetűnő hiányosságait kívánta pótolni.^[27] Egy sajátos ötvözetű rendi (nemesi) közgondolkodás jogi historizmusának az alapozása során pedig Szegedy már eljutott a hazai (werbőcziánus) jog korszerűtlenségének a felismeréséhez is,^[28] a magyar jog hiányosságainak esetenként a római jog tételeivel történő kiegészítése pedig egyenesen a katedra hivatásából származott. Mindez Szegedy János reputációját oly mértékben emelte, hogy tanításaira a megkésett polgári átalakulás koráig rendszeresen hivatkoztak.

1.2. A KUTATÓ-ELEMZŐ (MÓDSZERES) VIZSGÁLÓDÁSOK KEZDETEI

Az alapítók nemes célkitűzése tehát még a Nagyszombati Egyetem első saeculumának a lezárulta előtt meghozta gyümölcsét nemcsak a jus patrim, hanem a kánonjog szférájában is, alapokat teremtve a történelmi (feudális) jog tudományos elemzésére. Azt a lehetőséget azonban, amit ezek a törekvések magukban rejtettek, valójában csak a 19. század első felében önállósuló anyagi- és eljárásjogi ágazatokban dolgozók (Vuchetich Mátyás, Frank Ignác és mások) érlelheték tudományos értékűvé. Időközben viszont a módszeres kutató-elemző jogtörténeti vizsgálódások kezdetei is kibontakoztak a 18. század második felében.^[29]

[25] A kar alapítóleveléből felidézett „ars combinatoria” (az összehasonlítás) szerepét pedig a *Curiosiora et selectiora variarum scientiarum miscellanea* c. (1689–1702) értekezésében fejtette ki

[26] Így a *Tripartitum Juris Hungarici Tyrocinium* (1734), a *Rubricae sive synopses titulorum* (1734), *Werbőczius illustratus, sive decretum Tripartitum* (1740), *Decreta et vitae primorum Hungariae Regum* (1744) stb. ld. Horváth, 1974, 28–29. Vö. Pauler, 1878, 59–75., Degré, 1935, 20–21., Kosáry, 1980, 158.

[27] Sőt, Szegedy János munkássága kapcsolódott a régi magyar jogi emlékek összegyűjtéséhez is, vagyis az 1548. XXI. tc. alapján születő *Quadrupartitum*-mal kiegészített 1740-es és az 1751-es nagyszombati *Corpus Juris* kiadásához, bár ő magát ezen munkálatok során soha meg nem nevezte. Vö. Degré, 1935. 12–20., Eckhart, 1946, 321.

[28] Ld. Pauler, 1878, 67–68.

[29] Ld. Csizmadia, 1972, 28–39. Vö. Horváth, 1980, 128–129.

A természetjogi érvekkel alapozó szerződéses közjogi felfogás és a magyar rendi kiváltságok ellen fellépő udvari közjog-történetírás szembenállásából fakadtak pl. az első maradandó eredmények. Így az udvar szolgálatában alkotó Kollár Ádám, a kútfők módszeres vizsgálatát alapozó Kovachich Márton György, illetve a jakobinus Hajnóczy József kezében érett először tudománnyá ez az ismeretanyag, amit most már a magyar közjogtörténet kezdeteiként is felfoghattunk.^[30]

Alapozó munkálatokat hagytak maguk után a praktikus célokat szolgáló államtudományok, illetve az ún. politikai-kamerális tudományok (pl. a történeti földrajz, az államstatisztika, stb.)^[31] is, miután már a Planum iuridicae facultatis (1775) c. szabályzatba belefoglalt „európai államtan” (**Historia status publici Europae**) kereti között a Joseph Sonnenfels bizalmát élvező **Barits Béla** kezéből került ki az az összehasonlító államstatisztika, amely a felvilágosodás eszméin nevelkedett, európai jogi tudományosságot hirdetett.

A középkori eredetű szövegelemző (exegetikus) kutatás ebben a korszakban veszítette el hitelét hazánkban és helyét a kutató elemző forráskutatás, a ténykutató (numerikus) történeti statisztika és az összehasonlítás,^[32] illetve a születő történeti segédtudományok (diplomatika, genealógia, kronológia stb.) foglalták el. Mindezek hatása alatt a hazai jog tudományos előképeinek egész sora figyelhető meg már a 18. század utolsó harmadában. Ezek a törekvések pedig gyakran a felvilágosodással, illetve a felvilágosodás jogi historizmusának a sajátos (módszertani) alapállásával kerültek kapcsolatba, nem hagyva maguk után még jogtanító kézikönyveket, de a haladás tudatosításával és a jogfejlődés egyetemes összefüggéseinek a keresésével a modern jogi gondolkodás tudományosságának a kibontakozását szolgálták. Való igaz tehát, hogy a magyar jogi gondolkodás újkorát is a felvilágosodás nyitotta meg.^[33]

Az új eszmeáramlat a modern polgári társadalom kialakulásának az előtörténetével összefüggésben nyert létjogosultságot, a benne rejlő lehetőségek azonban hazánk szellemi életében csak töredékesen bontakozhattak ki, miután a polgári átalakulás társadalmi feltételei még vártak magukra. Így nálunk – a polgári elem hiányában – a haladás eszme hordozója lehetett a társadalmi helyzetében lehanyagló köznemesség és még inkább a „gyülékony eszmékkal” ismerkedő nemzeti értelmiség is. Íme, innen fakadt tehát a historikus érvekkel alátámasztott szerződéses (közjogi) gondolat, amely a birtokos elem tudatában persze jobbra csak a nemzeti függetlenséget garantáló új szerződés szükségességére korlátozódott.^[34] Ennél számottevőbb lehetőségek kibontakozásának vagyunk tanúi azonban, amidőn a Habsburg abszolútizmus uralkodói (Mária Terézia, illetve II. József) maguk tettek lépéseket a magyar jogi közgondolkodás korszerűsítése érdekében. *Így jelent meg a korabeli magyar Egyetemen is az abszolútizmus államelméleti tudományosságát reprezentáló „jus publikum universale” mellett az európai államok statisztiká-*

[30] Ld. Hajnik, 1872. 37., Wenzel, 1876. 16., Pauler, 1880. 107., Eckhart, 1936. 146–148.

[31] Ld. Kovacsics, 1979. 108–109., Horváth, 1979. 108–117. Vö. Lentze, 1962. 54–55.

[32] Az előbbieken is megismert ars combinatoria.

[33] Miként erre már Eckhart Sándor alapvető kutatásai is felhívták a figyelmet. Ld. Eckhart, 1924. 8–9.

[34] Ld. Szabó I., 1955. 68–72.

ja, a konkrét állami érdekekhez tapadó lépések (reformok) pedig objektíve elősegítették a jogi gondolkodás felszabadítását az egyház gyámkodása alól. Így van az, hogy bár a magyar rendi reakció, illetve az udvarnak a francia forradalomtól történt megrettenése útját állta egy kiteljesedő tudományos előrehaladásnak, jogi gondolkodásunk tudományosságában mégis kitörölhetetlen nyomokat hagyott az új eszmeáramlat.

A jakobinus örökség kapcsán nemcsak Hajnóczy József módszeres közjogtörténeti kutatásaira, illetve Barits Béla és a leíró történeti államstatiztika számos képviselőjének az erőfeszítéseire hivatkozhatunk, hanem a születő új tudományosság egészének tudatformáló szerepére. Az Egyetem falain belül ezt jelzik a felélénkült diákmozgalmak (diáktársaságok) a 80-as évektől.^[35] Így a jogi gondolkodás egyszeriben felfedezte a históriát tudományos értelemben, és szinte a Voltaire által kimunkált történetfilozófiával vetette rá magát azoknak a tudományos igazságoknak a keresésére, amelyek a történelemből nyilvánvalóan adódtak. A francia-olasz felvilágosodás nagyjai tették tudatossá például, hogy ezek a történelmi tapasztalatokon nyugvó igazságok a népek szokásainak és törvényeinek a feltárásán keresztül érhetők el.^[36]

Még a születő állami nevelési politika is ösztönösen vonzódott a jogfejlődés tudományos alapjainak a megteremtéséhez, amidőn pl. Mária Terézia az addig túlnyomóan rendi-nemesi érdekeket kifejező, jus patrium segédtudományaként a joghistória tanítását kezdeményezte (1769). Bécsben valójában már 1753-tól kísérletek történtek a természetjog és a jogtörténet tanítására,^[37] az 1777. évi Ratio Educationis pedig a hazai jog (a jus patrium) segédtudományaként akarta meghonosítani nálunk a magyar jog módszeres vizsgálatát.

Ennek ellenére hazánkban és az örökös tartományok egyetemein még több mint egy évszázadnak kellett elteltie ahhoz, hogy a művelődésügyi kormányzat a nemzeti jogtörténet önállóságát elismerje. Látni kell azonban, hogy a felvilágosodás eszmeáramlatával érintkező jogi historizmus maga is egy szélesebb, általános jogtörténeti világkép kialakítása irányában hatott, miután ez a historizmus a világtörténelemben kimutatható hasznos igazságokra apellált.^[38] Nem véletlen tehát, hogy az ébredő módszeres jogi historizmus e korban nálunk is a leíró (európai) államstatiztika, az általános alkotmánytörténelem, vagy éppen az angol-magyar analógia keresés tapasztalataira hivatkozva tette érdekelté gondolkodóinkat (Lakics György, Barits Béla) a jogfejlődés módszeres megközelítésében.

A felvilágosodás jogi historizmusa tehát nálunk is hidat képezett a módszeres jogi kutatómunka kezdetei, illetve a liberális jogi tudományosság között.

[35] Ld. Bodolay, 1963. 119–120, 126. stb.

[36] Az ősforrásokra visszautalva ld. Horváth, 1974, 66–67. Vö. Derzsavin, 1946, 237–274.

[37] Amit követelt az 1769-es királyi leirat, amelynek nyomán az osztrák örökös tartományok egyetemein is kibontakozhatott volna a jogtörténettudomány. Ld. Eckhart, 1936, 112. Vö. Lentze, 1962, 57–58.

[38] Miként Meinecke, 1959, 82–83.

A fent vázolt történelmi előzmények már meggyőzhetik a t. olvasót, hogy további megbízható támpontokat kell keresnünk a 18. század folyamán már szép számban működő és nem egyszer elhíresült állami, illetve hitfelekezeti alapítványként megszilárdult „tudomány-akadémiák”-ról. Az újabb módszeres kutatómunka^[39] feltárásai alapján joggal mondhatjuk már, hogy az egyedülálló magyar Universitas mellett a jogakadémiák is melegágyaivá lehettek a módszeres jogi tudományosság megteremtésének.^[40] Az anyaintézményünkre támaszkodó győri példákat keresve jó szolgálatot tett a mindmáig a joggyakorlatot végző patrióta Horváth József, aki az 1700-as évekre visszanyúlva a helyi egyetemalapítással szinte egyidejűleg tárta fel a Győri Academia scientiarum joggal idézhető eredményes küzdelmét a hazai modern jogi tudományosság megteremtésében. Hogy joggal büszkélkedjen vele a fiatal nemzedék, állítsuk ide teljes terjedelmében ezt a megbízható kútfőkre támaszkodó alkotást.

Az MTA Egyetemtörténeti (Nemzeti) Bizottság győri kihelyezett ülésének adózva ezt a képalkotást törekedtem a maga teljességében felidézni. Időben a napjainkig terjedő két teljes évszázad idevágó relevanciáinak a rekapitulálásával azonban nem terheltem a figyelmet, miután azok a módszeres tudománytörténeti vizsgálódásaink tárgyaivá lettek, illetve a mi anyaintézményünktől megörökölt kézikönyveink nyomán is követhetők.

[39] Ld. Mezey, 1998; Bihar, 1872; Udvardy, 1989; Nagy, 1984; Szabó Gy., 1984 stb. ismert feldolgozások nyomán.

[40] Ld. Jogakadémiák, Mezey, 1998, 14-15. alapján.

IRODALOM

- *A Jog- és Államtudományi Kar története 1667-1935. A királyi magyar Pázmány Péter Tudományegyetem története, II. köt.* Budapest 1936.
- Bihari I. (1872): *A sárospataki jogakadémia*, Budapest
- Bodolay Géza (1963): *Irodalmi diáktársaságok 1785-1848*, Budapest
- Bónis György (1934): *A magyar büntető törvénykönyv első javaslata 1712-ben*, Angyal Szeminárium kiadványai 26. sz. Budapest
- Bónis György (1935): Bencsik Mihály és az első magyar büntetőjavaslat (1670-1728). In: *Jogi professzorok emlékezete*, Budapest, 31-36.
- Bónis György (1970): Fünfundzwanzig Jahre ungarische Rechtsgeschichtsschreibung (1945-1969) Erster Teil: Die Zeit bis 1526. In: *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte Germanische Abteilung* LXXVII. 559-570.
- Bónis György (1970): Fünfundzwanzig Jahre ungarische Rechtsgeschichtsschreibung (1945-1969) Zweiter Teil: Die Zeit nach 1526 bis 1918. In: *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte Germanische Abteilung* LXXVIII. (1971). 475-485.
- Csizmadia Andor (1972): *A magyar állam- és jogtörténettudomány*, In: Csizmadia-Kovács-Asztalos: *Magyar Állam- és Jogtörténet*. Szerk. Csizmadia Andor, Budapest, 28-51.
- Degré Alajos (1935): Szegedy János, az Egyetem első jogtörténésze (1699-1760). In: *Jogi professzorok emlékezete*, Budapest
- Derzsavin, K. N. (1946): *Voltaire*, Moszkva
- Eckhart Ferenc (1936): *A Jog- és Államtudományi Kar története 1667-1935*, Budapest, (A Királyi Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem története, 2.)
- Eckhart Ferenc (1946): *Magyar alkotmány- és jogtörténet*, Budapest, Politzer
- Eckhart Sándor (1924): *A francia forradalom eszméi Magyarországon*, Budapest
- Fejér György (1835): *Historia Academiae Scientiarum Pazmaniae archiepiscopalis*, Buda
- Földesi Tamás (1971): *A megismerhetőség modern problémái*, Budapest
- Hajnik Imre (1872): *A magyar alkotmány és a jog Árpádok alatt*, Pest
- Horváth Pál (1974): *Tudománytörténeti és módszertani kérdések a jogtörténet köréből*, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest
- Horváth Pál (1978): A politikai-kamerális tudományok kora és a születő jogtörténetírás. In: *Jogtudományi Közlöny* XXXIII. évf. 5. sz. 265-266
- Horváth Pál (1979): A történeti statisztika szerepe a hazai jogi historizmus tudományos alapjainak megvetésében, In: *A magyar statisztikai felsőoktatás kétszáz éve*, Budapest, 108-117.
- Horváth Pál (1980): A magyar jogi historizmus fejlődésének problémái az újabb tudománytörténeti kutatások fényénél, In: *Jogtörténeti Tanulmányok* IV. Szerk. Csizmadia Andor, Budapest
- Horváth Pál (1986): *Az Állam- és Jogtudományi Kar szerepe a magyar jogtudomány fejlődésében. Az Eötvös Lóránd Tudományegyetem 350 éves évfordulójára*. Szerk. Horváth Pál, Budapest
- Kosáry Domokos (1980): *Művelődés a XVIII. századi Magyarországon*, Akadémiai Kiadó, Budapest
- Kovács Kálmán (1969): A magyar jogtörténeti kutatások útja és jelenlegi feladatai. In: *Gazdaság és Jogtudomány* III. 55-76.
- Kovacsics József (1979): A statisztikai felsőoktatás 200 éve. In: *A magyar statisztikai felsőoktatás kétszáz éve*, Budapest, KSH

- Kulcsár Kálmán (1962): A történeti szemlélet a XX. század jogtudományában. In: *Állam- és Jogtudomány* II. évf. 3. szám, 314–360.
- Kulcsár Péter (1982): *Bevezető* In: Baranyai Decsi János magyar históriája (1592–1598), Ford. és a bev. írta Kulcsár Péter, Budapest, Helikon – Európa
- Ladányi Andor (1976): A felsőoktatás- történeti kutatások, In: *Magyar Tudomány*, 4. szám, 245–260.
- Lederer Emma (1969): *A magyar polgári történetírás rövid története*, Budapest
- Lentze, Hans (1962): *Die Universitätsreform des Ministers Graf Leo Thun-Hohenstein*, Graz–Wien
- Meinecke, Fr. (1959): Die Entstehung des Historismus, In: *Meinecke Werke*, Band. III. Herausg. u. eingeleitet v. Carl Hinrichs, München
- Mezey Barna (1997): *Magyar jogtörténet tankönyv*, Szerk. Mezey Barna, Osiris, Budapest
- Mezey Barna (1998): Egyetemek és jogakadémiák. In: *Győri Tanulmányok*, 20. szám, 7–17.
- Nagy Sándor (1984): A jogi oktatás és szervezete a Debreceni Ref. Kollégiumban 1742–1914. In: *A jogászképzés a magyar felsőoktatás rendszerében*, Budapest, 155–189.
- Nagyné Szegvári Katalin (1975): A jogtörténettudomány kutatási eredményei és perspektívái a felszabadulás után (helyzetelemzés). In: *Jogtörténeti értekezések*, 7. szám, Szerk. Kovács K., Budapest
- Pauler Tivadar (1878): *Adalékok a hazai jogtudomány történetéhez*, MTA, Budapest
- Pauler Tivadar (1880): *A budapesti M. Kir. Tudományegyetem története*, Budapest
- Sinkovics István (1985): Az érseki egyetem 1635–1769, In: *Az Eötvös Loránd Tudományegyetem története 1635–1985. Az alapítás 350. évfordulójára kiadja az Egyetem Tanácsa*, Szerk. Sinkovics István, Budapest, 27–58.
- Sinkovics István (1970): *Az Eötvös Loránd Tudományegyetem története 1945–1970*. Szerk. Sinkovics István Budapest
- Szabó György (1984): *Jogi oktatás Pápán*, A Pápai Ref. Jogakadémia története 1832–1885, In: *A jogászképzés a magyar felsőoktatás rendszerében, tanulmánykötet (szerk. és előszó: Kovács Kálmán)*, Budapest, (*Jogtörténeti Értekezések*, 14.) 121–154.
- Szabó Imre (1955): *A burzsoá állam- és jogbölcselet Magyarországon*, Budapest
- Udvardy László (1898): *Az Egri Érseki Joglíceum története (1740–1896)*, Eger
- Vécsey Tamás (1896): A jog- és Államtudományi Kar. Visszapillantás az 1867 előtti két évszázadra. In: *Felső oktatásügy Magyarországon. A VKM megbízásából írták Breznay B. etc.* Budapest
- Wenczel Gusztáv (1876): *Az összehasonlító jogtudomány és a magyar magánjog*, Budapest